

Despre Dumnezeu Tatăl – ca temei al unității intratrinitare. O abordare din perspectiva teologiei Părintelui Dumitru Stăniloae

În **introducerea acestui studiu** vom sublinia faptul că teologia Părintelui Dumitru Stăniloae este o teologie filocalică. Este frumoasă prin însăși natura ei, dar conduce și la o înfrumusețare duhovnicească a celor ce se apleacă să o studieze. Oricine citește o scriere a Părintelui poate să-și dea foarte repede seama că are de-a face cu altceva, cu ceva care nu se mai găsește într-o asemenea consistență și intesitate, la alți teologi. Iar acest ceva este duhul Părinților Filocalici în care Părintele Stăniloae a scris și a trăit.

Părintele Dumitru Stăniloae – „*cel mai influent teolog al contemporaneității..., venerat de mulți ca un părinte spiritual*” – apare și astăzi ca un părinte spiritual ce ne aduce, prin opera sa, la comuniune și, deci, la comunitate. Este o realitate paradoxală să vezi cum teologii protestanți și romano-catolici împărtășesc aceleași idei cu teologii ortodocși, atunci când este vorba de teologia Părintelui Stăniloae. Și apare, în mod inevitabil, următoarea întrebare: Care este cauza acestei apropieri? Cred că este important să găsim răspunsul la această întrebare, deoarece în el se ascunde și misiunea ce ne revine nouă, teologilor de astăzi. Însă acest răspuns nu poate fi dat printr-o prelegere, un studiu sau o carte, ci trebuie urmărit prin întreaga noastră activitate teologică ulterioară. De fapt, ceea ce căutăm noi nu este un simplu răspuns, ci reprezintă esența gândirii Părintelui Stăniloae care ne adună spre a ne hrăni cu darurile teologiei sale. *Chiar sfinția sa spunea, ca un testament lăsat teologilor de astăzi, că teologia sa își va împlini rostul numai în măsura în care va plămădi și cultiva, în mintea celor care o studiază, puterea iubirii spre dezvoltarea ideilor la care el a ajuns.*

Observăm că dragostea și iubirea ce au stat la baza studiului său și pe care le-a inserat cu prisosință în creația sa, ne cheamă să le cultivăm în viața noastră și a semenilor noștri, din întreaga lume. Din această perspectivă putem spune că opera Părintelui Dumitru Stăniloae este izvorâtoare de iubire și comuniune, iar *structura supremei iubiri și comuniuni este Sfânta Treime*. Din iubirea Sfintei Treimi revărsate peste lume sub forma darurilor creației și din iubirea jertfelnică a Mântuitorului nostru Iisus Hristos își extrage și își adună Părintele Stăniloae forța scrisului său. El nu face teologie după modelul matematic, în care rezultatul apare în urma unei analize, ci teologia lui are la bază *modelul agapic*. *Părintele Dumitru Stăniloae nu caută să ajungă prin analiza teologică la descoperirea lui Dumnezeu, ci, dimpotrivă, el dorește să descrie experiența iubirii și comuniunii cu Dumnezeu, pentru ca și alții să pătrundă pe drumul pe care el se află.* Credem că întreaga sa operă poate fi văzută ca un răspuns dat iubirii lui Dumnezeu. El se străduiește și chiar reușește ca, prin scrisul lui, să ne arate cât de mult ne iubește Dumnezeu și cât de mult trebuie să-l iubim și noi. De aceea, putem spune că teologia Părintelui Stăniloae se adresează nu numai minții, ci și inimii și voinței noastre. Aceasta face să ne dăm seama de ce atunci când citim o pagină din lucrările sale suntem transpuși într-o stare de liniște, meditație și reculegere.

Mai trebuie reținut faptul că opera Părintelui Stăniloae se remarcă prin *conținutul să autentic*. În acest sens, *teologia sa este una hristologică și hristocentrică*. Ea pleacă de la Iisus Hristos și prin intermediul lui Hristos duce tot la Hristos - Domnul și Mântuitorul. *De la Iisus Hristos Cel mărturisit în Sfânta Scriptură, prin Iisus Hristos propovăduit de Sfinții Părinți, Părintele Stăniloae ajunge la Hristos Cel cosmic și euharistic. Domnul Iisus Hristos este și rămâne Același, iar noi suntem împreună cu Sfinții Apostoli, cu martirii, mucenicii și cu Sfinții Părinți contemporani ai lui Hristos.*

Drept urmare, scrierile Părintelui Dumitru Stăniloae sunt impregnate de prezența Mântuitorului Iisus Hristos. Aici Domnul Hristos este prezent în măreția slavei Sale, dar și în smerenia Sa slujitoare. Nu este un Hristos conceptualizat, ci Hristos Cel unic și adevărat, Dumnezeu – Om, prin care suntem trecuți de la moarte la viață. De aceea, și din acest punct de vedere, opera Părintelui Stăniloae trebuie considerată un punct de reper. *Ea nu ne lasă să orbecăm în căutarea mântuirii, ci ne reîntoarce la Iisus Hristos – Unicul Răscumpărător și Mântuitor. Înălțarea la Cer, așa cum spune Părintele Dumitru în lucrarea sa „Iisus Hristos sau Restaurarea omului”, nu reprezintă o îndepărtare a lui Hristos de umanitatea istorică. Prin înălțare Iisus Hristos nu părăsește lumea, ci își transpune umanitatea asumată în planul atotprezenței duhovnicești, pnevatice, pentru ca toți să ne putem uni cu El.*

Încă un aspect foarte important ce nu trebuie omis este *puterea eliberatoare și înnoitoare pe care o reprezintă opera Părintelui Stăniloae în contextul actual. Această operă înlătură toate atacurile pe care impersonalismul, dualismul, existențialismul, gnosticismul, evoluționismul, precum și celelalte concepții ale modernității le-a adus împotriva persoanei umane. Omul nu este lăsat să fie distrus de aceste concepții, ci este repus în adevărata sa demnitate. Părintele Stăniloae accentuează foarte mult ideea de persoană și pe cea de comuniune interpersonală. Sfânta Treime este Comuniune de persoane: Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, dar și omul este o persoană creată după chipul lui Dumnezeu și care tinde la asemănarea cu El. Ca persoană, omul este menit să intre în comunicare și comuniune cu ceilalți semeni și cu Dumnezeu, fapt ce duce la nașterea unei comunități ziditoare și sfințitoare, adică mântuitoare. Astfel, eliberat fiind de falsele concepții antropologice, omului i se oferă perspectiva înnoirii și desăvârșirii prin Hristos și în Hristos. Sub această formă, concepția antropologică a Părintelui Stăniloae constituie un izvor nesecat de idei care pot formula un răspuns consistent și substanțial înaintat provocărilor actuale.*

Dragostea sa față de Adevărul – Iisus Hristos l-a făcut pe Părintele Dumitru Stăniloae să nu fie de acord cu concepțiile eronate ale vremii, ci să se ridice împotriva lor și să le demasce. Așa se face că el a avut mult de suferit de pe urma regimului comunist. *În acest fel, se poate spune că teologia sa este și jertfelnică dar și eshatologică. De aici deducem că, privind eshatologic, teologul trebuie să se jertfească mereu pentru a putea lucra la transfigurarea lumii, așa cum a făcut Părintele Stăniloae.*

Alte două elemente ale gândirii Părintelui Dumitru Stăniloae pe care le consider foarte importante sunt *darul și dorul. Părintele se folosește foarte mult de aceste două noțiuni. El arată că întreaga creație este un dar al lui Dumnezeu, cu tot ceea ce ea cuprinde, iar la rândul său, și omul este un dar ce cuprinde însă și dorul după Dumnezeu și nemurire. Ca teologie a darului și a dorului, opera Părintelui Dumitru Stăniloae trebuie văzută atât ca o mulțumire, cu alte cuvinte ca o euharistie, pe care el personal o aduce lui Dumnezeu, cât și ca un dar pe care Dumnezeu îl face, prin noi, ortodocșii, lumii întregi. Depinde de fiecare cum îl chivernisește, cum îl valorifică și onorează acest dar.*

În altă ordine de idei, am constatat că toți discipolii care s-au apropiat de opera Părintelui Dumitru Stăniloae, *nu s-au înfruptat doar dintr-o comoară spirituală, ci au aflat pe cel ce a dăruit această comoară, ca pe un învățător și un părinte căruia i s-au atașat cu credință și cu dragoste. Apoi vedem cum opera marelui teolog nu se încheie când încetează să mai scrie, datorită plecării sale din viața cea vremelnică, eveniment petrecut cu șaptesprezece ani în urmă, ci se continuă prin ucenicii săi. Prin urmare, Părintele Dumitru Stăniloae a reușit să adune sub aripa ocrotitoare a dragostei sale, cu competență și căldură inegalabilă, teologi nu numai din ortodoxie ci și din celelalte confesiuni creștine, dobândind cu toții același glas și deci o cale unică spre Dumnezeu, prin cultivarea și valorificarea teologică a operei sale, la care, deci, nu au aflat decât miere curată și sfântă, strălucind autenticitatea adevărului mântuitor.*

Recunoaștem cu toții adevărul și realitatea că Părintele Stăniloae avea un chip frumos și pașnic, asemeni crinului Bunei Vestiri. În fața lui senină și diafană întrezărea cu ușurință „chipul nemuritor al lui Dumnezeu – Iubire” iar din vorba lui filocalică simțea savoarea „persoanei omului în veșnic dialog cu Dumnezeu”. Gesturile lui calme și niciodată de prisos concordau cu gândirea lui sistematică, lipsită de orice ambiguitate. Scrisul său părea (și de fapt chiar este) un urcuș nemijlocit către înviere și prezenta, cu certitudine, trăirea sa în Dumnezeu și cu Dumnezeu. *Din orice expresie a Părintelui, scrisă ori vorbită, se distingea profilul teologului și a filozofului creștin ortodox de netăgăduit. A fost teologul care a mers la izvoarele dătătoare de binecuvântare și energie necreată, de unde s-a adăpat și a devenit el însuși izvorul, căci viața lui s-a desfășurat ca pe o scenă deschisă. Tot ceea ce el a avut ca dar – talanții și talentul oferit lui de Dumnezeu – le-a arătat tuturor, făcând din acestea un bun comun, al tuturor. Opera sa teologică poate fi citită și este la îndemâna oricui, însă nu și interpretarea ei, fiindcă o experiență mistică și duhovnicească este necesară celui care încearcă să pătrundă și să înțeleagă teologia lui atât de variată și de profundă.*

S-a tot spus despre sfinția sa că este „*cela mai mare teolog ortodox al secolului XX*”. Și așa este! Părintele Dumitru Stăniloae este autorul unei teologii mărturisitoare și al unei teologii filocalice, unice. Asemeni marelui Sfânt Apostol Pavel, avea permanent conștiința prezenței proniatoare al lui Dumnezeu. De aceea, nu a scris o teologie teoretică, scolastică, ci o teologie trăită, experiată în propria-i viață. *Lucrările sale sunt mai curând o convorbire cu Dumnezeu, decât o vorbire despre Dumnezeu. Când citim din dogmatica sa, parcă îl simțim pe Dumnezeu care suferă datorită neputinței noastre de a iubi. A fi cum el a fost, același pentru toți laolaltă și totodată diferit pentru fiecare în parte, această calitate nu a aparținut decât marilor părinți filocalici ce au realizat în chipul lor asemănarea cu Dumnezeu.* Pentru Părintele Dumitru Stăniloae fiecare om era unic și niciodată nu făcea o ierarhie a persoanelor care-i călcau pragul. În camera sa de lucru, asemenea unei chilii de călugăr, pășea cu multă sfială, dar o pace îți inunda întreaga ființă imediat ce intrai în spațiul acela sacru, venerabil, de imortalitate. În fața lui luminată, în ochii să mereu întredeschiși, în vorba lui dulce dar fermă, găseai imediat chipul marelui teolog, ori a părintelui duhovnicesc ce exercita acea paternitate duhovnicească, asemenea marilor părinți ai Bisericii din trecut.

Sfânta Treime – structură a supremei iubiri

Gândirea personalistă fundamentată biblic și patristic accentuează valoarea persoanei, plecând de la învățătura despre Sfânta Treime. În această perspectivă, accentul nu este pus pe unitatea ființei, argumentată scolastic, ci pe Dumnezeu cel viu al Revelației biblice care se descoperă prin comuniunea de nesfârșită viață a Persoanelor Sfintei Treimi. Această înțelegere subliniază că persoana este mai presus decât ideea.

Doar întâlnirea cu Dumnezeu ca o comuniune supremă de iubire a Persoanelor, determină o depășire a abordării exclusiv conceptuale a tainei dumnezeirii. Persoana nu se reduce la idee, la concept, întrucât este însetată mereu de o relație vie și iubitoare cu alte persoane. În comunicarea dintre persoane ideile reprezintă doar ceva parțial. Plinătatea comunicării se realizează în cadrul întâlnirii și a comuniunii de viață între persoane.

Părintele Dumitru Stăniloae arată că întrucât setea de comuniune nesfârșită a persoanei poate fi hrănită numai printr-o iubire infinită, el prezintă Sfânta Treime ca structură a supremei iubiri. Iubirea nu poate fi numai gândită, ci se cere trăită. Ea presupune în mod existențial actul de viață al dăruirii și al primirii. Îar această viață de comuniune în iubire are ca structură și model Sfânta Treime.

Iubirea fundamentată pe relațiile dintre Persoanele Sfintei Treimi nu este uniformă. „*Dar comunitatea treimică a Persoanelor dumnezeiești, structură dinamică a iubirii nesfârșite, nu e o iubire uniformă a celor trei Persoane între Ele, ci o iubire de Tată, de Fiu și*

o comunicare ipostaziată între Ele, în Persoana Duhului Sfânt. Iubirea nu e uniformă. Sensibilitatea Tatălui față de Fiul ia chipul ipostatic mângâietor al Duhului Sfânt. Tatăl se bucură împreună cu Duhul, de Fiul. Dar această mângâiere ipostatică a Tatălui, îndreptată spre Fiul, face și pe Fiul să răspundă cu o simțire intensificată a iubirii Tatălui față de El”¹.

Intersubiectivitatea divină

Părintele Dumitru Stăniloae arată că în Sfânta Treime este trăită subiectivitatea pură. Fiecărui Subiect treimic îi sunt interioare celelalte două. Intersubiectivitatea treimică exprimă reciproca afirmare, transparența și interioritatea desăvârșită a Persoanelor Sfintei Treimi. Caracterul pur al Subiectelor divine presupune o deplină intersubiectivitate a lor.

Fiecare Persoană dumnezeiască împărtășește în mod distinct întreaga ființă divină. Tatăl Îi naște pe Fiul, însă aceasta nu presupune oarecum că Fiul este un obiect al Tatălui. Fiecare își trăiește propria subiectivitate într-o relație de afirmare reciprocă. De aceea este folosită și expresia „*Fiul se naște din Tatăl*”. Tatăl se cunoaște prin Fiul și Fiul prin Tatăl. Intersubiectivitatea divină presupune afirmarea reciprocă a Persoanelor Sfintei Treimi, fără să se ajungă la confuzia modurilor de împărtășire a ființei dumnezeiești.

Astfel, „*Intersubiectivitatea și afirmarea reciprocă face ca Tatăl, trăindu-se ca Tată, trăiește ca Tată toată subiectivitatea filială a Fiului; subiectivitatea Fiului Îi este interioară, dar ca unui Tată. Îi este nesfârșit mai interioară de cum îi este interioară unui tată pământesc subiectivitatea filială a fiului său, sau de cum îi este interioară unei mame subiectivitatea filială a fiului ei, făcând-o să se poată substitui fiului ei și să trăiască cu mai multă intensitate decât el bucuriile și durerile lui. Dar precum Tatăl dumnezeiesc trăiește subiectivitatea Fiului în subiectivitatea Sa părintească, fără să le amestece, ci intensificându-le, așa și Fiul trăiește subiectivitatea părintească a Tatălui în subiectivitatea Sa filială, sau ca Fiu. Totul e comun și perihoretic în Treime, fără ca în această mișcare comună a subiectivității Unuia în altul să se confunde modurile distincte ale trăirii împreună a acestei subiectivități”². Părintele Stăniloae arată că: „*Tatăl se cunoaște pe Sine în Fiul și prin Fiul, numai întrucât Fiul ca imagine reală a Tatălui proiectează spre Tatăl existența Sa, ca Fiu al Tatălui; dar și Fiul Se cunoaște pe Sine prin aceasta. Tatăl Se cunoaște pe Sine în Fiul nu ca într-o imagine pasivă a Sa, ci ca într-o imagine activă, care întoarce și ea spre Tatăl cunoașterea sa despre El, cunoaștere ce a devenit posibilă întrucât a luat naștere ca imagine reală perfectă a Tatălui. Nașterea Fiului de către Tatăl e premisa cunoașterii de sine a Tatălui, realizată în mod comun cu Fiul”³.**

Unitatea intratreimică – unitate în iubire

Dumnezeu, unul și întreit în același timp, reprezintă taina care structurează învățătura de credință creștină. Este prin excelență o realitate apofatică, imposibil de cuprins în tiparele logicii formele. Unitatea intratreimică nu este de ordin principal sau juridic, ci se manifestă ca unitate în iubirea desăvârșită existentă între Persoanele Sfintei Treimi, de ordin duhovnicesc, întemeiată prin Tatăl. Unitatea intratreimică nu presupune nici confuzie depersonalizantă, nici o structură a monadelor.

În unitatea intratreimică asumată ca unitate de iubire desăvârșită este trăită o reciprocă dăruire a Persoanelor. Plenitudinea existenței intratrinitare este trăită ca o bucurie a dăruirii. În acest act de viață al dăruirii desăvârșite este trăită cu intensitate deopotrivă taina persoanei și a

¹ Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Spiritualitatea ortodoxă. Ascetica și mistica*, 3, Edit. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București – 1992, pag. 36-37.

² *Idem*, Teologia Dogmatică Ortodoxă, *Învățătura creștină ortodoxă despre Dumnezeu*, vol. 1, Edit. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București – 1996, p. 209.

³ *Ibidem*, p. 206.

comuniunii. Persoana nu rămâne în izolare, ci este deschisă spre comuniune. Această comuniune este structurată prin iubirea intratrinitară care presupune cuprinderea reciprocă a Persoanelor.

Prin unitatea intratreimică trăită ca unitate de iubire, afirmarea fiecărei Persoane se face prin dăruirea față de celelalte Persoane: „În iubirea deplină persoanele nu se dăruiesc numai reciproc și nu se acceptă numai, ci se și afirmă, se pun în existență prin dăruire reciprocă. Iubirea divină este autoeficientă. Tatăl pune pe Fiul din veci în existență, prin dăruirea integrală a Sa, iar Fiul afirmă pe Tatăl continuu ca Tată, prin faptul că se acceptă pus în existență prin Tatăl, prin faptul că se dăruiește Tatălui ca Fiu. Iar Dumnezeu nu poate fi lipsit de o iubire perfectă și veșnică. Punându-se reciproc în existență prin iubirea perfectă, actele prin care se săvârșește aceasta sunt acte din veci și au un caracter de acte cu totul personale, deși sunt acte în care persoanele divine sunt împreună active”⁴.

În relația de dăruire reciprocă este păstrat și valorificat specificul fiecărei persoane: „O persoană divină se dăruiește în iubirea sa supremă alteia, fără să se poată pierde. Persoana pusă în existență are totul din dăruirea celeilalte. Dar dăruirea e reciprocă între persoanele ce se iubesc, prin urmare și între persoanele divine. Astfel bucuria Persoanei divine care are etern inițiativa dăruirii este îndoită: aceea de a se dărui, punând în existență pe alta care să poată primi darul, care să se poată împreună-bucura cu ea de plenitudinea ființei, și aceea de a primi iarăși ființa dăruită, dar ca semn al iubirii celeilalte. Tatăl și Fiul își păstrează însă în această reciprocă dăruire poziția proprie. Fiul se bucură de darul existenței primite de la Tatăl, iar Tatăl se bucură de darul darului său primit de la Fiul”⁵.

Relațiile intratreimice exprimă un mod de existență în care sunt ținute împreună atât unitatea cât și distincția. Într-o reciprocă interioritate a Persoanelor se întărește subiectivitatea proprie și a celorlalte Persoane în relații unitare. Unitatea este trăită prin distincțiile Persoanelor, prin valorificarea darurilor specifice într-un act de comuniune profundă. Distincția nu dispersează unitatea și unitatea nu anulează distincția. Persoanele Sfintei Treimi sunt desăvârșit interioare din veșnicie.

Plinătatea existenței divine se manifestă prin comuniunea interpersonală. În această comuniune Tatăl și Fiul se afirmă și se descoperă reciproc. Părintele Stăniloae arată că: „Fiul e chipul și strălucirea eternă a Tatălui. Fiul e înțelepciunea Tatălui, e Cuvântul revelator al plenitudinii Lui, precum Tatăl este izvorul acestei înțelepciuni și al Cuvântului revelator. Tatăl ca gândirea pe care o are Tatăl despre sine însuși, iar Fiul ca un <<chip>> gândit al Tatălui, cum spun unii Părinți orientali, sau ca Logosul ieșit din Mentea paternă. La Dumnezeu gândirea nu e una și existența alta. Gândindu-se pe sine, Tatăl se reduplică ipostatic, fără să se dubleze ca ființă. Gândindu-se pe sine, El se cunoaște pe sine și ca cel ce gândește și ca cel gândit, cunoscut de sine. El privește pe Fiul, <<Adevărul>> ipostatic, adică pe sine însuși ca alt eu, știindu-se în același timp ca izvorul acestui <<chip>> perfect al Său”⁶.

Dumnezeu Tatăl – temei al unității intratrinitare

Unitatea Sfintei Treimi având ca temei Persoana Tatălui este una dinamică în care sunt valorificate distincțiile Persoanelor Sfintei Treimi prin relații unitare. Nu este o unitate abstractă, ci una de viață prin care este evidențiată reciprocitatea desăvârșită în cadrul relațiilor intratrinitare. Faptul că Tatăl îl naște pe Fiul și îl purcede pe Duhul, determină și o relație de reciprocitate între Fiul și Duhul.

⁴ *Idem*, S.T. nr. 5-6/1970, *Sfânta Treime, structura supremei iubiri*, pag. 336.

⁵ *Ibidem*, S.T. nr. 5-6/1970, *Sfânta Treime, structura supremei iubiri*, pag. 338.

⁶ *Ibidem*, S.T. nr. 5-6/1970, *Sfânta Treime, structura supremei iubiri*, pag. 344.

Această relație îl evidențiază pe Tatăl ca temei al uității intratrinitare. Duhul Sfânt purcede din Tatăl și prin Duhul, Fiul se întoarce spre Tatăl pentru a iubi prin El pe Tatăl. Reciproc, Tatăl îl purcede pe Duhul pentru a iubi prin El pe Fiul. Astfel se poate observa o relație internă între purcederea Duhului și nașterea Fiului. Nu există o exterioritate între nașterea Fiului din Tatăl și purcederea Duhului din Tatăl, întrucât Duhul este din Tatăl împreună cu Fiul.

Tatăl ca temei al unității intratrinitare nu anulează specificul relațiilor între Persoanele Sfintei Treimi. Părintele Stăniloae arată că: *„Fiul iubește prin Duhul pe Tatăl ca pe Cel ce L-a născut pe El și L-a purces pe Duhul, deci prin această iubire nu i se schimbă însușirea de Fiu, ca să devină identic cu Tatăl. Iubirea Lui față de Tatăl e altfel decât iubirea Tatălui față de El. Fiul prin Duhul răspunde cu bucuria Sa la bucuria Tatălui față de El; adică Fiul nu are inițiativa bucuriei. Ca atare Fiul nu are Duhul asemenea Tatălui, ca purcezându-L din Sine ca și Tatăl, ci ca Cel ce-L are pe Duhul din Tatăl, ca Cel ce-L are pe Duhul ca Fiu. Dacă L-ar avea și Fiul pe Duhul ca unul ce-L purcede, nu s-ar mai raporta prin Duhul față de Tatăl ca un Fiu față de Tatăl”*⁷.

Dumnezeu Tatăl – temei al unității

Persoana Tatălui este temeiul de nezdruncinat al unității treimice. Din Tatăl izvorăște întreaga existență. Sfântul Ioan Damaschinul îl numește pe Tatăl, *„abis al ființei”* și Minte ca *„abis al rațiunii”*. Sfântul Maxim Mărturisitorul îl arată pe Tatăl ca Mintea cea necunoscută. Fiul este chip al Tatălui, iar Duhul este viața Tatălui sau iubirea Lui. Plecând de la această realitate, este important de observat reciprocitatea dintre adevăr și iubire. Iubirea autentică poate fi trăită numai întru Adevăr.

Tatăl își cunoaște chipul Său, iubindu-L și iubirea este relația față de Adevăr. *„Tatăl, văzându-și chipul ipostatic în Fiul, își iubește acest chip. Iubirea sa, care este expresia cea mai proprie a vieții spirituale, este un alt mod de revelare a Sa. Dar un mod care îi revelează tot așa de deplin ca și chipul Său. Și fiecare din aceste moduri ipostatice poartă în sine și celelalte moduri împreună cu întreaga ființă divină. Astfel fiecare ipostas poartă toată dumnezeirea, dar în modul propriu. Și toate trei sunt necesare pentru a ipostasia plenitudinea dumnezeirii. În special sînt necesare modul <<chipului, sau al <<Adevărului>> și al <<Iubirii>> pentru a revela pe Tatăl în care adâncul abisal al dumnezeirii e un mod neoriginal și de originare a modurilor revelatoare”*⁸.

Unitatea de ființă între Dumnezeu Tatăl și Dumnezeu Fiul

Ființa divină există din veșnicie în modul dăruirii ei de către un ipostas altui ipostas. *„Menținerea unității de ființă între Tatăl și Fiul e asigurată prin dăruirea desăvârșită a întregii ființe prin naștere de către un ipostas și prin primirea ei totală prin nașterea de către alt ipostas. Dar Dăruitorul prin naștere, sau Tatăl, privește în același timp cu bucuria deplinei iubiri spre Cel ce există prin dăruirea Sa de Sine. Și Primitorul existenței prin naștere, la fel. Cel ce există ca rod al dăruirii desăvârșite prin nașterea din primul ipostas, se bucură de Dăruitorul existenței Sale prin naștere, însă nu ca Cel ce este El însuși izvorul acestei bucurii, căci tot ce are El, are de la Tatăl și nimic de la Sine”*⁹.

Fiul ca Logos al Tatălui

⁷ Idem, Ortodoxia, nr. 4, 1964, *Relațiile treimice și viața Bisericii*, pag. 516.

⁸ Idem, S.T. nr. 5-6/1970, *Sfânta Treime, structura supremei iubiri*, pag. 348.

⁹ Idem, Ortodoxia nr. 1/1979, *Ființa și ipostasurile în Sfânta Treime, după Sfântul Vasile cel Mare*, pag. 71-72.

Sfântul Atanasie cel Mare arată că Dumnezeu este adevărat numai pentru că este un Tată care are un Fiul. Numai așa Dumnezeu este Persoană care Se dăruiește și prin iubirea veșnică pe care o are pentru Fiul, poate să-și extindă această iubire și la alți fii. Pentru că Dumnezeu este un Tată personal, el aduce la existență persoane cărora le acordă iubire și valoare veșnică.

Sfântul Atanasie cel Mare insistă că Fiul este Cuvântul și Înțelepciunea Tatălui. *„Persoana iubită reprezintă logosul sau sensul, pentru persoana iubitoare. Fiul Cel iubit al Tatălui reprezintă Logosul, sau Cuvântul Tatălui. Și cum Dumnezeu are un sens din eternitate, din eternitate el este un Tată și un Fiul. În iubirea față de Fiul se pune în evidență înțelepciunea Tatălui, cum se pune în evidență în iubirea noastră față de altă persoană înțelepciunea noastră”*.

Cuvântul Tatălui nu este doar rostitor, ci este Fiul, este Subiect al relației cu Tatăl. În această relație Tatăl se dăruiește integral Fiului. Cuvântul lui Dumnezeu spune: *„Toate câte are Tatăl ale Mele sunt”*. Tatăl este începutul existenței Care este trăit ca Persoană în relația Sa de dăruire față de Fiul.

Tatăl este ipostasul – izvor, *„dar acest început fără început are în același timp în el dinamismul dăruirii. El e Tată în sensul adevărat al cuvântului. Ca atare El se trăiește ca dragoste ultimă dăruitoare. Ca atare are un Fiul, Căruia i se dăruiește în întregime. Căci un Tată deplin se dăruiește deplin. Față de El Fiul se trăiește ca Fiul desăvârșit, ca Cel ce primește totul. Tatăl se revelează în Fiul în întregime. Fiul Îl revelează pe Tatăl în întregime. El e Cel ce pune adâncul obârșiei dăruitoare a Tatălui în lumină, El e dovada acestei obârșii dăruitoare. Având tot ce are Tatăl în mod manifestat, Fiul și Cuvântul e numai sensul, ci și puterea, viața lucrarea totală a Tatălui în care își arată iubirea Lui totală”*.

Sfânta Treime ca existență desăvârșită

Existența care nu este conștiință de sine nu este deplină. Rostul existenței se împlinește prin persoană. Persoana presupune deopotrivă conștiința propriei identități și capacitatea dăruirii de sine, trăirea bucuriei rezultată din dăruirea față de celălalt. Persoana este existență dăruitoare și primitoare, capabilă să comunice bucuria trăită. O persoană nu-și poate fi autosuficientă. Existența ei se împinește prin relația cu altă persoană. În Sfânta Treime este structurată existența desăvârșită, întrucât există și cea de-a treia Persoană capabilă să împărtășească printr-o experiență proprie relația de dăruire reciprocă dintre Tatăl și Fiul.

Tatăl este originea exclusivă a Fiului și a Duhului Sfânt, deoființă cu El. Tatăl prin Fiul și în Duhul Sfânt este originea a tot ce există. Sfântul Apostol Pavel mărturisește: *„îmi plec genunchii înaintea Tatălui Domnului nostru Iisus Hristos din Care își trage numele orice ființă în cer și pe pământ”*¹⁰. Este interesant că Sfinții Părinți nu spun direct că Tatăl este deoființă cu Fiul și cu Duhul Sfânt, ci afirmă că Fiul și Duhul Sfânt sunt deoființă cu Tatăl. Ființa divină este comună, dar ea este comunicată din veșnicie de către Tatăl.

Unitatea de ființă a Sfintei Treimi având ca temei Persoana Tatălui indică o gândire personalistă. Părintele Dumitru Stăniloae afirmă: *„Această înțelegere a Treimii, deși nu neagă unitatea de ființă a Persoanelor, este profund personalistă și nu vedem în ea înclinarea de a deduce Persoanele din ființă. Ființa divină nu e decât în Persoane, fiindcă se comunică din Persoana Tatălui. La originea tuturor e un Tată Persoană, nu o esență. În Sfânta Treime Tatăl e într-o veșnică dăruire de Sine, Fiul într-o veșnică primire a Tatălui și Duhul Sfânt într-o veșnică participare la bucuria Tatălui care se dăruiește și a Fiului care-L primește”*¹¹.

¹⁰ Efeseni 3, 14-15.

¹¹ Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Ortodoxia, nr. 2, 1986, *Sfânta Treime creatoarea, mântuitoarea și țința veșnică a tuturor credincioșilor*, pag. 16-17.

Relația de comuniune intratrinitară este temeiul extinderii iubirii în planul creației: „Numai Treimea ca existență plenară identică cu binele desăvârșit, trăit de Tatăl ca veșnică dăruire de Sine și de Fiul ca veșnică primire fericită a Tatălui, având fiecare participant la bucuria Unuia de Altul pe Duhul Sfânt, umple de sens existența. Numai pentru că Dumnezeu este un Tată care din veci și până în veci se dăruiește cu iubire unui Fiul, acest Dumnezeu voiește să aibă și alte existențe conștiente cărora să le dăruiască existența ca un bine și care să primească cu mulțumire și pentru veci existența, asemenea Fiului. Și numai pentru că în Dumnezeu, este și un Fiul, acest Fiul voiește ca să iubească și alte ființe conștiente pe Tatăl asemenea Lui pentru primirea existenței de la El. Și numai pentru că Tatăl rămâne Tată în veci, iar Fiul, Fiul în veci, ne vom bucura și noi în veci de afecțiunea dăruitoare a Tatălui către noi cei uniți cu Fiul și de voința Fiului de a ne avea uniți cu Sine în veșnica iubire față de Tatăl, de la care primim împreună cu Fiul toate, Fiul ființa, iar noi toate darurile create și necreate. Dacă Treimea este binele desăvârșit din veci și până în veci, ea nu ne creează numai pentru o existență temporală, ci pentru o existență spre fericirea veșnică, în împărțășirea de binele sau de iubirea care este Ea”¹².

Relația de comuniune desăvârșită între Tatăl și Fiul structurează întreaga existență creată, orientând-o eshatologic spre împărăția comuniunii veșnice. Împărăția cerurilor ne dezvăluie Sfânta Treime ca țintă veșnică pentru întreaga creație. Această împărăție a Sfintei Treimi, pregustată istoric în Biserică este veșnică. Încă de la conceperea ca om a Fiului Celui Preaînalt, îngerul spune Fecioarei că „Împărăția Lui nu va avea sfârșit”¹³. Această afirmație este reluată în Crezul pe care-l mărturisim la fiecare Sfântă Liturghie.

În Apocalipsă se vorbește de împărăția veșnică a Tatălui și a Fiului: „Împărăția lumii a ajuns a Domnului nostru (Tatăl) și a Hristosului Său și va împărăți în veci”¹⁴. Împărat va fi Mielul înjunghiat, dar și Tatăl. „Și tronul lui Dumnezeu și cel al Mielului va fi într-însa”¹⁵. În mod insistent viața liturgică a Bisericii ne prezintă împărăția veșnică a Sfintei Treimi.

În încheiere voi spune doar că *Părintele Stăniloae a trăit nouăzeci de ani, însă în toți acești ani, el s-a uitat pe sine și a făcut totul pentru alții, pentru Biserica pe care a slujit-o, pentru țara sa, pentru Ortodoxia românească și universală. S-a mai spus și de către alții, o spun și eu, că a-l numi pe Părintele Stăniloae „părintele meu” sau „părintele tău”, ori „părintele spiritual al unui grup de teologi entuziaști”, ar fi o adevărată nedreptate. El este pentru totdeauna „Părintele nostru” – „Părintele Bisericii Universale”.*

Prin urmare, nădăjduiesc că vom ști, pe mai departe, să ne cinstim înaintașii așa cum se cuvine deși în aceste vremuri, prețuim mai mult pe alții de oriunde și de aiurea, căci ni se par a fi mai exotici, mai spectaculoși, mai senzaționali!... Și totuși, sunt convins de faptul că ce este nobil rămâne iar ce este ieftin, apune!...

Drd. Stelian Gomboș

¹² *Idem*, Ortodoxia, nr. 2, 1986, *Sfânta Treime creatoarea, mântuitoarea și ținta veșnică a tuturor credincioșilor*, pag. 17.

¹³ Luca, 1, 33.

¹⁴ Apocalipsa 11, 15.

¹⁵ Apocalipsa 22, 3.